

Impactonderzoek Regeling Talentontwikkeling Stimuleringsfonds Creatieve Industrie

Onderzoeksrapportage deel B

Myriam Vandenbroucke in samenwerking met

HTH
ARTS WORK POLICY
RESEARCH

Colofon

Impactonderzoek Regeling Talentontwikkeling Stimuleringsfonds Creatieve Industrie

Onderzoeksrapportage deel B

Dit onderzoek is uitgevoerd in opdracht van:

stimulerings fonds creatieve industrie

Auteur

Myriam Vandenbroucke

In samenwerking met

Henk Vinken

Hans Mariën

Bo Broers

Met dank aan

Gesprekspartners Marieke Ladru, Arna Mačkić. Namens het Stimuleringsfonds Lisa Wolters, Anselm van Sintfiet. Deelnemers casestudies, cases en peers: Sjoerd ter Borg, Ruby Hoette, Jules van den Langenberg, Tim van Leeuwen, Gabey Tjon a Tham, Siuli Ko, Marcus Graf, Zeno van den Broek, Hannah Schubert, Tomas Degenaar, Lesia Topolnyk, Floris Alkemade, Bastiaan van der Sluis, Kalle Wolters, Jan Hamstra, Maarten Huizing, Tsjisse Talsma, Djatá Bart-Plange, Senka Milutinović, DRAGADINA.

Foto voorkant

© Stimuleringsfonds Creatieve Industrie. Farbod Nael - gehonoreerde aanvrager Regeling Talentontwikkeling 2025

Datum

15 december 2025

Myriam Vandenbroucke

© 2025, Myriam Vandenbroucke

Het auteursrecht van deze publicatie berust bij Myriam Vandenbroucke. Gehele of gedeeltelijke overname van teksten is toegestaan, mits daarbij de bron wordt vermeld. Vermenigvuldiging en publicatie in een andere vorm dan dit rapport is slechts toegestaan na schriftelijke toestemming van Myriam Vandenbroucke.

Meer informatie? www.myriamvandenbroucke.nl

Inhoudsopgave

Colofon	2
Inhoudsopgave	3
1. Inleiding	4
1.1 Aanleiding en doel	4
1.2 Onderzoeksvraag.....	4
1.3 Methode van onderzoek.....	4
2. De zes cases	7
Sjoerd ter Borg, social design	7
Gabey Tjon a Tham, digitale cultuur.....	13
Hannah Schubert, landschapsarchitectuur.....	18
Studio Knetterijs, illustratie	22
Lesia Topolnyk, architectuur	27
Djatá Bart-Plange, digitale cultuur (autodidact).....	31
Bijlage I - Lijst cases en peers	36

1. Inleiding

1.1 Aanleiding en doel

Het Stimuleringsfonds Creatieve Industrie (hierna: het fonds) heeft onderzoeker Myriam Vandenbroucke verzocht om een casestudie uit te voeren naar de effecten van de Regeling Talentontwikkeling. Daarnaast heeft het fonds de onderzoekers van HTH Research verzocht om een kwantitatief onderzoek uit te voeren naar de effecten van de Regeling Talentontwikkeling (Rapportage deel A). Met de Regeling Talentontwikkeling wil het fonds de artistieke en professionele ontwikkeling van opkomende ontwerpers en makers stimuleren die in de verschillende vakgebieden van het fonds en de cross-overs daartussen actief zijn. Het gaat dan over de vakgebieden vormgeving, architectuur en digitale cultuur (hieronder vallen disciplines als animatie, illustratie, bio design, games, grafische vormgeving, modevormgeving, creative coding, stedenbouw en tuin- en landschapsarchitectuur). De regeling staat open voor startende ontwerpers die minimaal één jaar en niet langer dan vier jaar geleden zijn afgestudeerd. Het fonds voert de regeling sinds 2013 uit.

1.2 Onderzoeksvraag

De centrale vraag in de casestudies van het impactonderzoek is: 'Hoe verlopen de carrières en levens van makers/ontwerpers die een Talentontwikkelingsbeurs kregen nadat de ondersteuning van het fonds stopt?'. In aanvulling op het kwantitatieve onderzoek in deel A van deze rapportage, hebben de casestudies hebben als doel bij te dragen aan het verdiepen en verlevendigen van een goed onderbouwd verhaal over de effecten van het ontvangen van de beurs en het belang voor het ondersteunen van talent voor de creatieve industrie. In dit deel van de rapportage vertellen we de verhalen van zes ontwerpers die een Talentontwikkelingsbeurs kregen; verhalen over hun loopbaan van opleiding tot heden.

1.3 Methode van onderzoek

Om bovenstaande onderzoeksvragen te beantwoorden zijn aan de hand van een tijdlijnmethode zes casestudies gedaan naar ontwerpers die een beurs in de Regeling Talentontwikkeling aanvroegen in de periode 2013 tot en met 2022.

Over de tijdlijnmethode

De tijdlijnmethode bestaat uit het ontwikkelen van een tijdlijn van de eigen loopbaan, de presentatie ervan en reflectie samen met anderen. De tijdlijnmethode bood een werkvorm om samen met makers/ontwerpers te expliciteren wat belangrijke stappen of ontwikkelingen waren in iemands leven en carrière, en hoe die samenhangen met ondersteuning uit de Regeling Talentontwikkeling. In de hoofdsessie werden peers uitgenodigd om stappen in de ontwikkeling die voor de persoon zelf of juist voor buitenstaanders 'open deuren' lijken, verder uit te diepen.

Hierin was ook ruimte voor onverwachte en wellicht negatieve effecten van de ondersteuning van het Stimuleringsfonds. De toegevoegde waarde van het uitnodigen van *peers* zit naast sensemaking rondom de eigen loopbaan, ook in het ontdekken wat iemands ontwikkeling heeft kunnen betekenen voor het vakgebied en cross-overs tussen vakgebieden.

Selectie

De cases hebben we geselecteerd op basis van een aantal criteria waarmee we zo goed mogelijk de breedte van het werkveld van het Stimuleringsfonds konden representeren. De criteria waren: spreiding over de tijd (2013 -2023), mix van disciplines waarbij architectuur, vormgeving en digitale cultuur gelijk vertegenwoordigd zijn, spreiding in de mate van senioriteit op het moment dat ze de beurs kregen, minstens één autodidact, minstens één maker met een internationale component in het ontwikkelplan.

Uitvoering

De uitvoering van de casestudies begon met een korte telefonische kennismaking met de maker van ongeveer 20 minuten, een face-to-face interview van vijf kwartier waarbij de tijdlijnmethode werd uitgelegd en de makers inzicht kregen in de effecten waar het fonds zelf denkt aan bij te dragen met de Regeling Talentontwikkeling (zie paragraaf 1.2). Tijdens deze twee eerste ontmoetingen hebben we bepaald welke *peers* of andere betrokkenen uitgenodigd zouden worden voor de tijdlijnsessie, het hoofdonderdeel van de methode. Vervolgens heeft elke maker ongeveer een uur besteed aan het schetsen van de eigen tijdlijn. De schetsen zijn overgenomen op brownpaper en door de makers gepresenteerd aan de gekozen *peers* tijdens de tijdlijnsessie. Deze *peers* waren op verschillende manieren betrokken bij de werkpraktijk van de maker/ ontwerper, bijvoorbeeld voor zakelijke ondersteuning, bij productie van werken, als tentoonstellingsmaker of medewerker van een (culturele) instelling. Op die manier konden we doorpraten, de loopbaan verder visualiseren en effecten of ontwikkelingen duiden in relatie tot de Regeling Talentontwikkeling.

Over de gevonden effecten

Alle zes de cases geven op verschillende manieren inzicht in de verwachte en onverwachte effecten van de beurs Talentontwikkeling op de loopbanen van makers en ontwerpers. We hebben de verhalen opgehaald aan de hand van de activiteiten en verwachte effecten zoals weergegeven in deel A van de rapportage. Tegelijkertijd geeft de tijdlijnmethode de mogelijkheid om onverwachte effecten op te halen door de ruimte die deelnemers krijgen voor het zelf ontwikkelen van de eigen tijdlijn en de mogelijkheid voor *peers* om vanuit eigen ervaring en inzicht te reflecteren op ontwikkelingen. De gevonden effecten zijn terug te lezen in de zes verhalen in dit deel van het rapport. Voor een meer specifieke omschrijving en voorbeelden per type effect verwijzen we graag naar Hoofdstuk 4 van deel A van de rapportage.

2. De zes cases

Sjoerd ter Borg, social design Talentontwikkeling 2014 - 2015

Peers: Ruby Hoette¹, Jules van den Langenberg², Tim van Leeuwen³

* 2011 - 2013 Master Vacant NL (architectuur) aan het Sandberg Instituut (Gerrit Rietveld Academie)

* 2009 Summerschool Ondernemerschap van ABN AMRO & ACE (Amsterdam Center for Entrepreneurship)

* 2005 - 2009 Bachelor Politicologie, afstudeerrichting Bestuur & Beleid, Universiteit van Amsterdam

Sjoerd ter Borg werkt als beleidsmedewerker bij de Rijksoverheid.

Van politicologie tot de beurs Talentontwikkeling

Sjoerd experimenteerde in zijn tienerjaren met programmeren en sociale media, en reflecteerde toen al op de vraag hoe ontwerp kan bijdragen aan nieuwe sociale structuren. Hij koos in 2005 voor de studie politicologie. Als student had Sjoerd een bijbaantje op de kunstafdeling van de Universiteit van Amsterdam waar hij hoorde over de nieuwe Master Vacant NL van het Sandberg Instituut. Sjoerd was op dat moment in zijn studie bezig met ruimtelijke vraagstukken in relatie tot 24-uurs horeca. De master raakte aan deze thematiek en hij startte in 2011 met de opleiding.

Sjoerd genoot van de opleiding aan het Sandberg Instituut: hij vond het leuk om creatief bezig te zijn en de combinatie met de organiserende en regelende kant van de opleiding, het samenwerken, lag hem goed. Tijdens zijn studie leerde hij ontwerpend onderzoek⁴ doen, wat hem de mogelijkheid gaf een onderwerp te benaderen met elke vorm die hij wilde in plaats van alleen geschreven tekst, zoals hij eerder gewend was. Zijn interesse voor ruimtelijke vraagstukken leidde tot zijn afstudeerproject, [Uitgeverij van Leegstand](#): de oprichting van een eigen leegstandsbeheerorganisatie waar hij schrijvers liet werken in leegstaande gebouwen.

Na zijn afstuderen twijfelde Sjoerd nog over de richting van zijn loopbaan: ontwerper worden of 'gewoon op zoek een baan'? Hij begon twee dagen per week als docent aan het Sandberg Instituut. Ook kreeg hij de kans om bij het Marineterrein in Amsterdam een vervolg te maken op zijn afstudeerproject. Hij vroeg hiervoor in 2014 een Talentontwikkelingsbeurs aan bij het Stimuleringsfonds.

Van toegepast naar autonoom...

"Het ontvangen van de beurs heeft ervoor gezorgd dat ik het mogelijk zag om mijn geld te verdienen als kunstenaar en ontwerper.... De kunst-ontwerpperiode heeft mijn manier van werken opengebroken, verbreed."

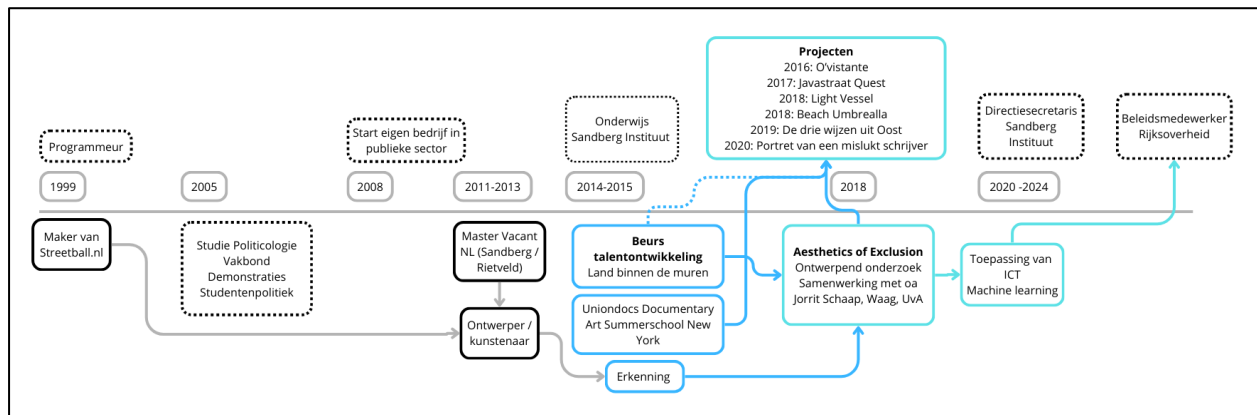
¹ Directeur Sandberg Instituut en Onderzoek

² Curator en oud-collega van Sjoerd ter Borg aan het Sandberg instituut.

³ Beleidsmedewerker bij de Rijksoverheid, huidige collega van Sjoerd ter Borg.

⁴ Dit kan gezien worden als het equivalent van artistiek onderzoek in de kunstsector.

Sjoerd was in 2014 een van de eerste aanvragers die als sociaal ontwerper een combinatie maakte van ontwerp, digitale cultuur (toen nog 'e-cultuur') en architectuur. Dit paste goed bij het in 2012 opgerichte fonds voor deze vakgebieden en de inzet op cross-overs of interdisciplinair werken. Het ontvangen van de beurs voelde als een stempel van goedkeuring voor zijn manier van werken: het inzetten van ontwerpend onderzoek bij maatschappelijke vraagstukken. Onder zijn jaargenoten had iedereen fascinatie voor het maken van autonoom werk. Sommige jaargenoten, zoals productontwerpers en kledingontwerpers, wisten ook hoe je dat wat je maakte goed kon verkopen, aldus Sjoerd. Voor hem was het doel in eerste instantie niet om dingen te verkopen. Hij wilde samen met maatschappelijke partijen of overheden maken. Voor hem was dat inherent aan zijn werk en daarom zag Sjoerd zijn werk op dat moment meer als toegepast ontwerp dan als autonome kunst.

Tijdlijn Sjoerd ter Borg

De rol van de groep

Het contact met de groep andere beursontvangers van 2014 was voor Sjoerd belangrijker in zijn ontwikkelproces dan één van de specifieke activiteit die het Stimuleringsfonds aanbood tijdens dat jaar. Het contact met medeontwerpers uit de groep was nuttig: het hielp hem om met hen over zijn eigen werk te praten en hij voelde zich onderdeel van een groter geheel. Kritische (zelf)reflectie gebeurde door de lens van de groep. Bijvoorbeeld, "als je niet jezelf sterk als merk kan of wil neerzetten, wat kan je dan wel doen? Hoever kun je gaan, zijn er andere manieren om dat te doen?" Er waren veel verschillende perspectieven binnen de groep, uiteenlopend van kunst tot commercieel. Zo leerden ze van elkaar, aldus Sjoerd.

Het is volgens Sjoerd niet zo dat er in een jaar "ineens iets geweldigs gebeurt" als je 25.000 euro krijgt, maar Sjoerd kreeg in dat jaar wel het vertrouwen dat hij verder kon. Het ontvangen van de beurs Talentontwikkeling voelde als een stempel van goedkeuring die hij kon gebruiken om bijvoorbeeld netwerken aan te boren en nieuwe samenwerkingen aan te gaan.

Van academie naar zzp-er

Sjoerd ontwikkelde ook zijn zakelijke kant. Zo zette hij een deel van de financiële bijdrage van de beurs Talentontwikkeling in voor de productie van een documentairefilm. "Het was handig voor de financiering van de film dat je een eigen bijdrage had." En specifiek de beurs Talentontwikkeling gaf deze vrijheid, meer dan andere subsidies die vaak voor specifieke projecten zijn, aldus Sjoerd. Op een vergelijkbare manier investeerde hij in het drukken van zijn boek 'Het Land binnen de Muren' wat hij later terugverdiende met de verkoop ervan. Sjoerd leerde geld in te zetten als

startkapitaal, wat hij zijn hele loopbaan als ontwerper is blijven doen. Terugkijkend ziet Sjoerd dit als een vorm van lef of durf om te investeren, wat hij in het beursjaar ontwikkeld heeft.

Ook heeft de coaching van Ester van Wiel hem geholpen om de overstap van de academie naar zzp-er te maken. Inhoudelijk was zij van betekenis voor het ontwikkelen van Sjoerds stedelijk fysieke projecten en de combinatie met het digitale. Hij besprak met haar zijn gedachten, plannen en twijfels en de gesprekken boden een goede structuur om zijn werk verder te ontwikkelen.

Ten slotte bood de presentatie van zijn werk op de Dutch Design Week een goede kans om zich te positioneren. "Het werd makkelijker om je werk te presenteren, om het er in de pers over te hebben, presentaties te geven. DDW was positief, een moment om naar toe te werken ...".

"Juist de vrije ruimte in zo'n ontwikkelperiode is uitzonderlijk. Je wordt gevalideerd."

Vormgeven voor de maatschappij

In zijn loopbaan heeft Sjoerd zichzelf afwisselend ontwerper en kunstenaar genoemd. Sandberg wakkerde sterk de kunstcontext aan, wat misschien wel een negatief effect heeft gehad op zijn ontwikkeling als ontwerper, aldus Sjoerd. Hij voelde vaak de druk om nieuw werk te maken wat in een tentoonstelling zou kunnen komen. Hij miste uiteindelijk - in die context - de drive om zijn werk in het dagelijks leven van mensen te laten landen. De beurs Talentontwikkeling op zich droeg hier niet verder aan bij, maar het Stimuleringsfonds als geheel wel. Het fonds ondersteunt of wellicht creëert, volgens Sjoerd, steeds meer ontwerpers die als kunstenaar een praktijk willen hebben. Maar daar zit in zijn ogen geen doelstelling meer achter om daadwerkelijk iets vorm te geven in de maatschappij. Sjoerd zegt zelf te veel op de ontwerpsector als sector gericht te zijn geweest. "Dat was mijn grootste kritiek op mijn eigen werk, en ook op anderen: we zijn te veel bezig met het heel thematisch, reflectieve ontwerpveld. Wat vinden we van non-human species, gentrificatie, care...? Dit beschrijven we en zetten we uiteen, we brengen nieuwe perspectieven, maar die landen nergens en krijgen nergens macht, of een voet aan de grond. Experiment is goed, maar tegelijkertijd is het jammer als al die nieuwe ideeën geen basis krijgen om uitgevoerd te worden... Onze visies op de samenleving worden niet opgepikt, behalve door ons eigen veld."

Een eigen werkwijze

Al het werk dat Sjoerd maakte bouwde op tot [Aesthetics of Exclusion](#) (2018), een ontwerpend onderzoeksproject over de toepassing van machine learning op grootschalige beeldarchieven om uiterlijk vertoon van gentrificatie te onderzoeken. Aesthetics of Exclusion is het meest passend geweest voor Sjoerds manier van werken, hoe hij zag dat hij het meest effect kan hebben en het is exemplarisch voor zijn omgang met de ontwerpsector. Sjoerd beschouwde niet of reflecteerde niet alleen op onderwerpen als AI of machine learning, maar hij maakte er ook daadwerkelijk gebruik van. De meerwaarde van de beurs zat voor Sjoerd vooral in het ontwikkelen van zijn eigen manieren van werken. Aesthetics of Exclusion ontstond pas in 2018, maar in het jaar van de beurs zie je al de eerste signalen ervan. Bijvoorbeeld het Marineterrein project '[Het land binnen de muren](#)' (2015), waarin hij met verhalen van schrijvers over verleden, heden en toekomst van het terrein bijdroeg aan de herontwikkeling van dit stuk stad én er ook interactieve kaarten van ging maken om dit nieuwe stuk stad in kaart te brengen. Hierin zie je Sjoerds eerste experimenteerdrang, de interesse in het digitale, wat uiteindelijk leidde tot het werken met grote datasets en de toepassen van

machine learning op grootschalige beeldarchieven zoals in www.javastraat.cloud (2019) en www.streetswipe.net (2020) over de versterking van gentrificatie van buurten door sociale media.

... en weer terug

Sjoerd wilde lange tijd in de kunst- en ontwerpwereld blijven en streefde in zijn eerste jaren na 'succesvol te zijn', zonder te reflecteren op de verandering die hij zelf wilde nastreven in de maatschappij. Sjoerd's hoogtepunt van autonoom werk was rond 2018, toen Aesthetics of Exclusion volledig tot ontwikkeling was gekomen. Het project werkte als een paraplu om zijn werken aan op te hangen, en samenwerkingen en (financierings)partnerschappen aan te gaan. Echter, met de ontwikkeling van Aesthetics of Exclusion ontstonden er steeds meer partnerschappen met partijen die maatschappelijke verandering willen bewerkstelligen, zoals met De Waag, de UvA en SIDN fonds, en die minder gericht waren op het tentoonstellen van werk. Hij ontving binnen Aesthetics of Exclusion ook projectsubsidie van het Stimuleringsfonds voor het maken van nieuw werk.

Rond 2020 kwam hij op een punt dat hij merkte dat "als iets af was, dan moest ik weer iets nieuws verzinnen omdat dat is wat ik doe. [Ook om weer nieuwe financiering te krijgen.] Na een tijdje had ik geen behoefte meer aan een nieuw project of een nieuw idee en daar mijn ziel en zaligheid in gooien." Toen kon hij invallen als directiesecretaris bij het Sandberg Instituut: "een serieuze en formele positie", aldus Sjoerd, en van daaruit verder kijken om iets anders te gaan doen. Hij had besloten om te stoppen met het makerschap.

Invloed op Sandberg Instituut

Ruby Hoette, directeur van het Sandberg Instituut, geeft aan dat Sjoerd met zijn kijk op ontwerpend onderzoek duidelijk bijgedragen heeft aan de ontwikkeling van de identiteit van het Sandberg Instituut. Hij had door zijn unieke invulling van de rol als directiesecretaris, waarbij hij ook inhoudelijk richting gaf aan bijvoorbeeld de afstudeertentoonstellingen, een duidelijke invloed op hoe het Instituut zich naar buiten toe presenteerde. Jules van den Langenberg geeft als voorbeeld de afstudeertentoonstellingen die op een bijzondere locatie een gesprek met de stad aangingen en waarmee Sjoerd liet zien wat de verhouding is tussen ontwerp en de wereld. Op die manier droeg hij bij aan de normalisering dat je geen autonoom ontwerper of kunstenaar hóeft te zijn: "Hoe kan je een ontwerppraktijk tentoonstellen? En is dat wel nodig?"

Waar kan ontwerp een plek vinden?

In het ontwikkelplan dat Sjoerd schreef voor het aanvragen van de beurs Talentontwikkeling in 2014 zei hij: "Ik kom oorspronkelijk uit een wereld waar beleidsnotities het enige antwoord zijn op de maatschappelijke problemen van deze tijd. ... Mijn alternatief is om ontwerp en verbeelding een grotere rol te geven bij beleidsvraagstukken." Sinds 2024 werkt Sjoerd als beleidsmedewerker de Rijksoverheid. Sjoerd wil hier de toepassing van zijn ontwerpend onderzoek waar gaan maken. Digitale innovatie en het gebruik van ICT gaan, net als in Aesthetics of Exclusion, over grootschalige databronnen, hoe je die kunt koppelen, structureren en interpreteren. Deze onderwerpen vragen om een vrije, meer open geest die andere paden bewandelt, en iemand die andere manieren van ontdekken toepast. Dit is iets wat Sjoerd zich tijdens zijn loopbaan als docent, ontwerper en

kunstenaar eigen heeft gemaakt en wat van duidelijke meerwaarde is voor het ministerie, aldus zijn nieuwe collega Tim van Leeuwen.

Gabey Tjon a Tham, digitale cultuur

Talentontwikkeling 2015 - 2016

Peers: Siuli Ko⁵, Marcus Graf⁶, Zeno van den Broek⁷

- * 2010 - 2012 Koninklijk Conservatorium, Den Haag - Interfaculty ArtScience, MMUS
- * 2007 - 2010 Koninklijke Academie van Beeldende Kunsten, Den Haag - Beeldende Kunst, BA
- * 2006 -2007 Artez Hogeschool voor de kunsten, Zwolle - Propedeuse / Illustratie

Gabey Tjon a Tham onderzoekt de complexe systemen die zowel in de natuur als in onze digitale wereld voorkomen en hoe deze elkaar beïnvloeden door voortdurend veranderende processen. Deze principes worden verkend via audiovisuele installaties die balanceren tussen virtuele en analoge realiteiten.

Van opleiding tot de beurs Talentontwikkeling

Gabey begon haar haar opleiding aan ArtEZ met de ambitie om illustrator te worden, in lijn met haar liefde voor tekenen. Ze ontdekte echter al gauw dat werk maken in opdracht binnen een toegepaste ontwerp-context niet bij haar paste. Bovendien miste ze in Zwolle ook de diversiteit aan kunstvormen en musea uit Amsterdam, waar ze vandaan kwam. Ze stapte over naar de Koninklijke Academie voor Beeldende Kunsten in Den Haag en genoot van de vrijheid om zich te kunnen ontwikkelen, wat nauw verweven zat in de opleiding. In 2010 haalde ze haar bachelor Fine Arts en vervolgde haar opleiding met de Master Artscience aan het Koninklijk Conservatorium, een ideale samenkomst van haar passie voor beeldend werk en geluid. Ze ging tijdens haar master al veel samenwerkingen aan, zoals met haar mede-studiegenoot en docent Marcus Graf die haar hielp met programmeren van haar (afstudeer)werk. Haar afstudeerwerk '[\)\)\)\) repetition at my distance](#)' (2012) werd breed opgepikt en op verschillende plekken tentoongesteld, onder andere bij Fiber en TodaysArt festival. Deze laatste is een soort katalysator of ambassadeur voor haar werk geworden. TodaysArt wilde haar werken breed presenteren en financierde ook nieuw werk wat leidde tot een van haar meest getoonde werken, '[Red Horizon](#)', in 2014. In deze jaren ontwikkelde Gabey haar programmeervaardigheden verder en ging ze, onder andere via Todays Art, internationaal exposeren.

De jaren na haar afstuderen waren niet duurzaam, een "periode van roofofbouw", aldus Marcus Graf. Voor Gabey zelf en voor de mensen met wie ze werkte. "Ze ging tot het uiterste om te maken wat ze wilde maken, maar was hiervoor onvoldoende toegerust, zowel financieel, technisch en qua vaardigheden." Gabey vertelt dat ze in de eerste plaats vooral gemotiveerd en enthousiast was om het werk te realiseren, maar dat ze daarnaast ook enige druk voelde: "Ik was zo zichtbaar met m'n eindexamenwerk, dat ik het idee had dat ik moest voldoen aan een bepaalde verwachting."

Aanvragen schrijven was in die periode nog moeilijk. Gabey geeft aan dat dit nooit is onderwezen op de opleidingen die ze deed; er was geen ondersteuning in de overgang van academie naar praktijk. Maar, onder andere na een afwijzing bij de regeling digitale cultuur van het

⁵ Programmeur / researcher / creative producer in digitale cultuur en art&technology.

⁶ Coach & Creative Technologist

⁷ Audiovisueel kunstenaar

Stimuleringsfonds is ze advies gaan vragen bij een medewerker van het fonds. Ze werd doorverwezen naar de beurs Talentontwikkeling en vroeg in die periode ook een beurs aan voor een residentie in DordtYart en een Stroom Invest stipendium (2015). Ze kreeg deze beurzen al voordat ze de beurs Talentontwikkeling ontving in 2015. Drie maanden na de start van haar beurs Talentontwikkeling kreeg ze ook een uitnodiging voor een residentie bij STEIM.

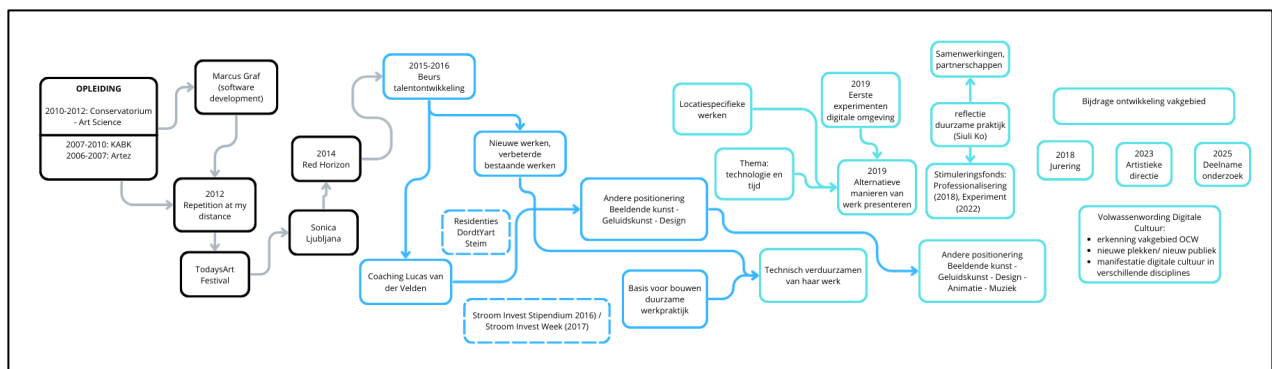
Het beursjaar: de start van een duurzame praktijk

Professionalisering

De beurs gaf Gabey praktische handvatten om te professionaliseren. Ze kon iemand inhuren om haar website te bouwen en ze schafte nieuwe software en hardware aan die ze tot op de dag van vandaag nog gebruikt. Ook ontmoette ze via een van de themabijeenkomsten haar huidige boekhouder.

Naast deze praktische zaken, gaf de beurs Gabey de ruimte om tijd te investeren in het doorgronden van bestaande technieken en het ontwikkelen van en werken met nieuwe technieken, die ze weer verder kon toepassen. Ze begon haar eigen 'toolkit' te verstevigen, bijvoorbeeld met haar eerste 3D print en lasercut experimenten.

Gabey heeft tijdens het beursjaar nieuwe prototypes kunnen ontwikkelen die bijdroegen aan haar eigen werkwijze, vaardigheden en perspectieven. Daarbij stelde de beurs haar in staat om bestaande prototypes of werken op duurzame wijze technisch te verbeteren zodat die langer tentoon te stellen zijn: haar belangrijkste werken worden al meer dan 10 jaar over heel de wereld gevraagd en vertoond. Dit is een unieke mogelijkheid die niet geboden wordt door de meeste fondsen. "Iets als [financiering voor] erfgoedconservatie bestaat niet voor digitale cultuur", aldus Siuli Ko, die haar ondersteunt in de zakelijke kant van haar werk en adviseert bij het schrijven van subsidieaanvragen. Siuli Ko legt uit dat stipendia om die reden specifiek voor digitale cultuur heel relevant zijn.

Tijlijn Gabey Tjon a Tham

Vernieuwde positionering

De beurs gaf Gabey het vertrouwen dat haar werk belangrijk genoeg was en ze door kon blijven gaan waar ze mee bezig was. Waar haar werk eerst vooral voortkwam uit haar persoonlijke fascinatie voor de relatie tussen natuur en technologie, werd ze door de coaching van Lucas van der Velden in dat jaar meer bewust van de maatschappelijke betekenis ervan. "Het bijzondere aan deze beurs is dat je je praktijk als geheel kan ontwikkelen. De coaching gesprekken met Lucas zijn voor mij

belangrijk geweest voor de reflectie op de positionering van mijn werk, ten opzichte van het veld maar ook de wereld waarin we leven. Ik merkte dat ik daar behoefte aan had, al kon ik het nog niet altijd in woorden vatten.”

Zelfreflectie is iets wat Gabey altijd al deed; de beurs gaf meer ruimte om dat te doen. Zo was het presenteren van haar praktijk via [Platform Talent](#) voor Gabey daar een goede vorm voor. Ze vond het interessant om meer na te denken over haar praktijk, hoe die er op dat moment uit zag en wat voor infrastructuren belangrijk waren geweest die het mogelijk maakten haar artistieke praktijk verder te ontwikkelen.

Bijdrage van andere subsidievormen

Tijdens residenties in DordtYart en STEIM, waar ze [The Monads](#) ontwikkelde, kreeg ze in het jaar van de beurs ook een STROOM Invest stipendium. Het sterke van dat stipendium is dat die een jaar later opgevolgd wordt door de zogenaamde STROOM Invest Week waarbij een week lang elke dag meerdere kunstprofessionals langskomen bij de maker om diens werk te bekijken en erover te spreken. Dit stipendium kreeg Gabey in 2016 en in 2019 opnieuw en beide keren leidde dit tot veel nieuwe contacten, presenteerplekken, nieuwe inzichten over haar werk en de positionering van haar werk.

Terugkijkend is het jaar van de beurs uiteindelijk de periode geweest waarin ze meer rust heeft kunnen vinden, een praktijk en processen kon opbouwen zonder aan een project of productie te hoeven werken. Door de beurs Talentontwikkeling heeft Gabey kunnen leren om de lijntjes tussen ‘ingrediënten’ voor een duurzame praktijk te trekken. Tijdens het jaar van de beurs kreeg Gabey niet zozeer nieuwe connecties, maar het was wel een periode waarin het belang van samenwerken werd versterkt. Mensen betrekken en elkaar helpen leefde al sterk binnen Artscience, zonder er geld aan te verdienen. De beurs is een manier om dit soort ‘communities’ financieel te steunen, “want het geld blijft daar rondzweven, binnen die groep.”, aldus Marcus Graf. Ook was de presentatie op de Dutch Design Week voor Gabey een spin-off moment: een andere manier van tentoonstellen dan ze gewend was (ander publiek, een ander soort ruimte) en ze werd daar opgepikt door nieuwe presenteerplekken, zoals Tec Art in Rotterdam.

Doorontwikkeling van een duurzame praktijk

Subsidies

Gabey werd beter in het aanvragen van subsidies. Na de Talentontwikkelingsbeurs zijn de subsidietoekenningen echt gaan lopen. Het ontvangen van verschillende subsidies die elkaar opvolgen in de tijd is vooral nuttig voor Gabey wanneer die bestaan uit een combinatie van financiering voor a) het opzetten van een duurzame praktijk inclusief zakelijke ondersteuning zoals boekhouding, b) ruimte om te experimenteren en te reflecteren en c) het uitvoeren van concrete projecten. Een voorbeeld hiervan ervaaarde ze al tijdens de beurs Talentontwikkeling: ze had haar werk in DordtYart (The Monads) niet kunnen realiseren zonder de financiële ondersteuning van de beurs. In de jaren erna ontving ze veel (vervolg)subsidies. Gabey gebruikt deze subsidies dan ook steeds voor (reflectie op) de zakelijke aspecten van haar werk, het creëren van ruimte voor

experiment en voor haar technische of artistieke ontwikkeling. Productiesubsidies probeert ze te vermijden, juist omdat ze zich niet vast wil leggen op wat iets gaat worden. Inmiddels heeft ze een assistent voor het onderhoud en installeren van haar werk zodat ze weer meer tijd vrij kan maken voor nieuw werk.

Werken in opdracht

Terwijl Gabey binnen de context van haar opleiding tot illustrator bij Artez het gevoel had niet te kunnen voldoen aan opdrachten in een toegepaste ontwerpcontext, maakt ze nu wel het merendeel van haar kunstwerken in opdracht en zijn haar werken vaak locatiespecifiek. "Mijn opdrachten geven ruimte om iets nieuws te proberen. Om een opdracht te benoemen als zo is te kortzichtig... ik heb altijd het gevoel dat ik het samen kan ontwikkelen. Want het wordt vaak commissioned genoemd, maar het is dat je de maker mogelijkheid geeft om nieuw werk te maken. Mijn werk wordt sterker in relatie tot een bepaalde context waar ik op kan reflecteren."

Alternatieve presentatieformats

In de jaren na de beurs is haar manier van werken veelal hetzelfde gebleven: prototypen maken, doorontwikkelen, nieuwe werken maken, residenties, opdrachten, subsidies. Wat wel veranderde is dat Gabey meer alternatieve presentatieformats is gaan onderzoeken in de jaren na de beurs. Dit kwam onder meer voort uit inhoudelijke ontwikkelingen in haar werk zoals het maken van meer locatie-specifieke werken, de focus op technologie en tijd, en haar eerste experimenten in een digitale omgeving. Ze heeft manieren gevonden om haar gedachten, het onderzoek achter het werk en ook haar prototypes te presenteren, bijvoorbeeld via artist talks, podcasts en ook publicaties - dat is iets wat Gabey persoonlijk interessant vindt; om op die manier meer te delen over haar denkproces met een breder veld, en het helpt haar zelf te reflecteren.

De volwassenwording van digitale cultuur

Siuli Ko omschrijft het werk van Gabey als "exemplarisch voor de volwassenwording van digitale cultuur." Volgens Siuli, Marcus en Zeno uit 'volwassenwording' zich onder andere in meer erkenning van het vakgebied door het Ministerie van OCW zoals blijkt uit de financiering van het onderzoek Distributie Culturele Immersieve Producties (2025), de plekken waar het werk zichtbaar is, en een groeiend en nieuw publiek voor digitale cultuur. Bovendien manifesteert digitale cultuur zich tegenwoordig meer in verschillende disciplines. Door de coaching van Lucas van der Velden tijdens haar beursjaar leerde Gabey haar werk al beter verwoorden binnen de verschillende disciplines waar haar werk zich toen begaf, namelijk digitale cultuur, beeldende kunst en (experimentele) muziek. Later breidde dit zich nog verder uit naar domeinen als design, animatie, en geluidskunst. Door deze crossovers met andere disciplines zijn de werken van Gabey niet alleen bij bijvoorbeeld Fiber te zien, waar publiek met een specifieke interesse in digitale kunst op af komt, maar nu ook op andere plekken zoals Into the Great Wide Open, waar een groter deel van het publiek naar toe gaat vanwege de muziek. Typerend voor Gabey is dat zij haar eigen onderzoekspad volgt en zo steeds in nieuwe media terechtkomt, juist weg van bestaande trends.

Manieren waarop haar gedachtegoed en manier van werken van invloed zijn op ontwikkelingen binnen digitale cultuur, is bijvoorbeeld door jurering voor de STROOM en iii / KABK awards, Generator Fonds en Kaboom Festival, maar ook door coaching van studenten van de KABK,

haar rol als lid van iii (Instrument Inventors Initiative) en deelname in onderzoeken zoals Distributie Culturele Immersieve Producties van het Nieuwe Instituut en Moonshot Digitale Cultuur (2025) en het huidige onderzoek van het Stimuleringsfonds.

Hannah Schubert, landschapsarchitectuur

Talentontwikkeling 2016 - 2018

Peer: Tomas Degenaar⁸

- * 2010 - 2014 | Master Landschapsarchitectuur, Academie van Bouwkunst Amsterdam
- * 2005- 2009 | Research Master Metropolitan Studies, Universiteit van Amsterdam en University of Newcastle Upon Tyne (2007/2008)
- * 2004 - 2005 | Bachelor-semester, Humboldt Universität zu Berlin en Technische Universität Berlin
- *2001 - 2005 | Bachelor Planologie, specialisatie Stedelijke & Regionale Planning, Universiteit van Amsterdam

Hannah Schubert is landschapsarchitecte en directielid bij Bureau B+B in Amsterdam.

Hoe het begon: een zoektocht van studies, stageplekken en werk

Hannah is opgegroeid in een gezin waar boeken en kunst altijd aanwezig waren. Toen ze 8 jaar oud was wilde ze al tuinen bedenken en tekende ze veel. "Hoewel ikzelf op 2-hoog achter opgroeide in een volkswijk in Amsterdam en we alleen een balkonnetje hadden, namen mijn ouders mij altijd mee naar buiten. Het grote geluk was dat zij verschillende vrienden hadden met enorme tuinen en boerderijen. Daar bracht ik veel tijd door. Zodra ik in deze tuinen doolde veranderde ik in een soort Mowgli."⁹

Haar beide ouders zijn illustrator en studeerden aan de Rietveld Academie, maar raadden haar af een ontwerp- of kunstopleiding te volgen. In 2001 koos ze voor de studie planologie. Ze merkte echter al gauw dat haar hart bij ontwerp en stedenbouw lag, en minder bij beleid, en stippelde haar eigen pad uit. Ze deed een Erasmus uitwisseling aan de Humboldt universiteit in Berlijn en volgde stedenbouwkundige teken- en ontwerpvakken aan de TU Berlin.

Tijdens een planologiestage terug in Nederland bij de afdeling economische zaken en ruimtelijke ordening van Stadsdeel Amsterdam Zuidoost ontmoette ze iemand die aan de Academie van Bouwkunst studeerde waardoor haar interesse voor de opleiding aangewakkerd werd. Ze deed nog een extra stage in 2005 bij Kasteel Groeneveld [toevallig een van de projecten van Bureau B+B]. Deze plek gaf haar een kijkje in de wereld van landschapsarchitectuur en zou later van betekenis blijken voor haar loopbaan. Ze assisteerde daar onder andere bij het organiseren van de debatreeks 'Hybride landschappen' wat haar netwerk en perspectief op het werkveld vergrootte.

In 2006 startte Hannah de tweejarige Research Master Metropolitan Studies. Voornaamste reden om deze master te kiezen was dat ze daarmee nog een keer naar het buitenland kon gaan. Haar keuze viel op Newcastle upon Tyne waar ze een half jaar vergelijkend onderzoek deed naar neo-traditionalistische architectuur in Nederland en het Verenigd Koninkrijk. . Voor haar onderzoek interviewde ze eenmaal terug in Nederland onder andere Hans Ibelings, oprichter en mede-eigenaar van het tijdschrift A10 new European architecture. Ze was gefascineerd door zijn werk, met name het boek 'Hedendaags traditionalisme' was van groot belang voor haar onderzoek. Na het interview hielden ze contact. Kort daarna vroeg hij haar om voor A10 te komen werken. Deze baan

⁸ Mede-directielid bij Bureau B+B in Amsterdam

⁹ <https://nvtl.nl/nieuws/5-vragen-aan-hannah-schubert/>

bij A10 en de rol die Hans Ibelings speelde in haar ontwikkeling hebben een grote invloed gehad op haar kijk op architectuur en haar manier van schrijven. In 2008 zette ze dan ook de eerste stap richting het ontwerpvak en startte het voorbereidend jaar van de Academie van Bouwkunst. In 2009 volgde ze de Masterclass Architectuurkritiek van het toenmalige Stimuleringsfonds voor Architectuur, waar veel van haar interesses bij elkaar kwamen. Deze Masterclass is belangrijk geweest voor de verdere groei van haar netwerk. Terugkijkend waren dit woelige jaren waarin Hannah naast haar verschillende studies veel en hard werkte en ze weinig ademruimte voelde.

In 2010 begon ze eindelijk voltijds aan de Academie. Het voelde als thuiskomen. Tijdens haar Academiejaren werkte ze eerst bij Karres en Brands als assistent ontwerper. Ze kreeg kansen om binnen projecten als ontwerper verder te ontwikkelen, maar het zwaartepunt bleef het schrijven voor pr-doeleinden en projectaanvragen. In 2012 maakte ze daarom de stap naar Carve om als projectarchitect aan de slag te gaan. Elger Blitz gaf haar het vertrouwen en de vrijheid om zichzelf het ontwerpen, tekenen en acquireren echt eigen te maken.

In 2014 studeerde ze af aan de Academie van Bouwkunst met haar werk 'Tweede Natuur' over de transformatie van leegstaande gebouwen als alternatief voor sloop in een tijd na de kredietcrisis. "Het project gaat over tijd, verval en groei, over het celebreren van vergankelijkheid in plaats van deze te ontkennen. Het is een zoektocht naar een hybride vorm tussen architectuur en landschap - een nieuwe realiteit, waardoor een waarde wordt gecreëerd die verder gaat dan uit te drukken is in economisch rendement."¹⁰ In 2015 kreeg ze hiervoor de AHK-prijs voor het beste afstudeerwerk, de NRP-masterprijs en werd ze genomineerd voor de Archiprix 2016 en kreeg daarvoor een eervolle vermelding. Haar werk bleek momentum te hebben. Ze werd veel gevraagd voor lezingen en om les te geven over analyse en tekentechnieken op de Academie, wat ze uiteindelijk meer dan vier jaar lang is blijven doen.

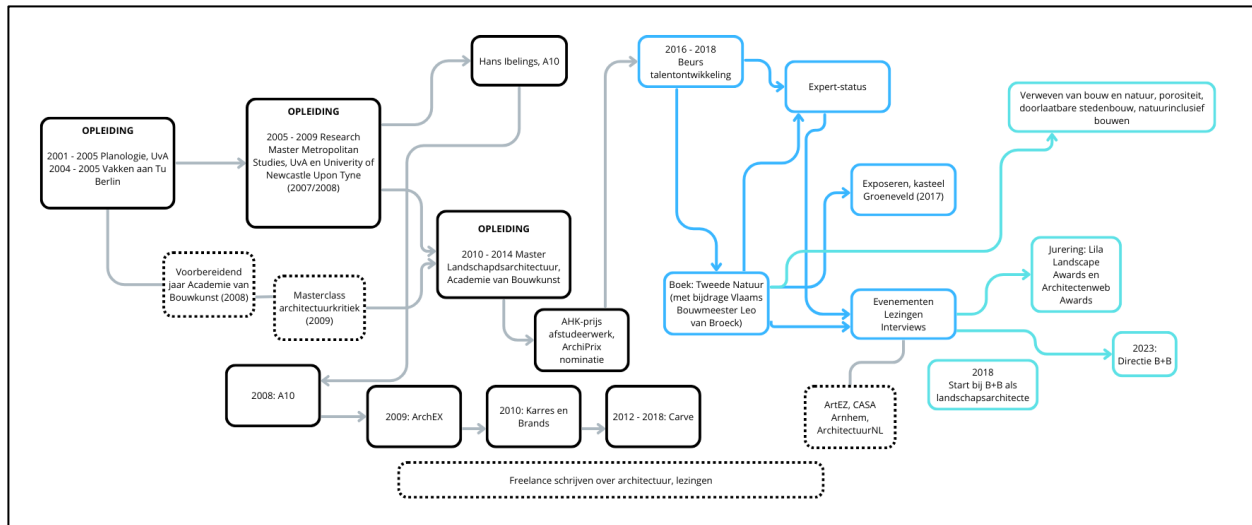
De beurs Talentontwikkeling

Hannah hoorde via een bevriende grafisch ontwerper die net de beurs had ontvangen over de beurs Talentontwikkeling en realiseerde zich dat dit haar kans was: "Ik wist meteen dat ik een boek wilde maken. Een prachtig medium waarin tekst en beeld op een bijzondere manier bij elkaar komen." Het manifest uit haar afstuderen zou zo aan een breder publiek, en met meer onderbouwing, gepresenteerd kunnen worden. Ze wilde met de beurs het thema van haar afstuderen verder onderzoeken. Ze kreeg de beurs in 2016. Haar afstudeerproject had haar eigenheid laten zien en de beurs bracht de bevestiging dat het thema verder onderzocht kon worden, dat het mensen aanspreekt. "... [de beurs geeft] momentum waardoor je vertrouwen krijgt... heel beeldend, maar ook schrijvend kon je het benaderen en ik kon het allemaal combineren: een theoretisch manifest gecombineerd met fotografie en tekeningen. Alles kwam samen in wat ik met deze aanvraag wilde.". Door de beurs kreeg Hannah die ruimte om de diepte in te gaan en haar enorme netwerk te 'verknopen'. De jaargenoten van de beursaanvraag hebben volgens Hannah niet bijgedragen aan haar ontwikkelingen: "We waren zo verschillend. Ik was slechts bij de eerste bijeenkomst aanwezig en daar was het ieder voor zich.

Haar onderzoek leidde opnieuw tot aanvragen voor lezingen, onder andere bij de Koninklijke Academie voor Schone Kunsten in Gent. Daar ontmoette ze de Vlaams Bouwmeester

¹⁰ <https://www.ahk.nl/eindwerkprijs/2015/tweede-natuur/>

Leo van Broeck, die een bijdrage wilde leveren aan haar boek 'Tweede Natuur', dat zij in 2018 heeft uitgebracht. Ook kwam Hannah opnieuw terecht bij Kasteel Groeneveld, deze keer om haar onderzoek in de vorm van een tentoonstelling aan een breed publiek te laten zien.

Tijdlijn Hannah Schubert

Zelfstandig verder of voor een bureau?

Hannah was de beurs niet aangegaan met het idee dat ze daarna voor zichzelf zou beginnen, "terwijl er ook soms sprake is van individualisme in de creatieve industrie", aldus Tomas Degenaar. Wanneer je als architect werkt bij een bureau kan het aanvragen van de beurs Talentontwikkeling ook worden gezien als een gebrek aan loyaliteit aan een bureau. Gelukkig was dat voor Hannah, die op dat moment nog bij Carve werkte, niet het geval. Het onderzoek in het kader van de beurs conflicteerde niet met haar werkzaamheden bij Carve, waar de focus lag op het ontwerpen van speelplekken. Het thema van haar eigen onderzoek lag daar zo ver vandaan dat het niet werd gezien als een belemmering of een bedreiging. Bij andere ontwerp bureaus was dat misschien wel het geval geweest. "Je hebt voor de beurs een gevoel van vrijheid nodig." Hannah zag zichzelf niet als autonoom kunstenaar en ze heeft bijvoorbeeld na het beursjaar geen tentoonstellingen meer gemaakt of andere beurzen aangevraagd. Ze stelde zichzelf kort de vraag om voor zichzelf te gaan beginnen, maar het werk van haar partner en de geboorte van haar eerste kind in 2017 maakten dat dat geen realistische keuze was. Hannah is blij dat ze het destijds niet heeft gedaan. Tomas: "In ons vak, als je voor jezelf begint, krijg je vaak kleinere opdrachten zoals tuinen. Dat is niet waarom Hannah landschapsarchitect is geworden. Er zijn voor beginnende bureaus soms weinig grotere, meer complexe opgaven beschikbaar". Ze was het ontwerpen van speelplekken ontgroeid, en had het gevoel dat als ze als échte landschapsarchitect wilde werken, ze een stap moest maken om de complexiteit en gelaagdheid van het vak in de vingers te krijgen. Bureau B+B, een bekend en oud bureau dat ze al jaren volgde, was voor Hannah gevoelsmatig de enige passende plek om haar loopbaan voort te zetten. Hannah kende directeur Gert-Jan Wisse via de Academie en Hannah startte in 2018 bij Bureau B+B als landschapsarchitect en projectleider.

Wat was er gebeurd als Hannah de beurs niet had ontvangen? "Ik was sowieso weggegaan bij Carve, mijn tijd daar was eindig hoe leuk het ook was. Ik wilde en moest de breedte van het vakgebied landschapsarchitectuur beter in de vingers krijgen. Ik denk dat ik bij schrijven en het geven van lezingen was gebleven, maar dat dit niet dezelfde status gekregen zou hebben als door mijn onderzoek en mijn boek. Ik zou een afstudeerder met interessant ontwerp zijn gebleven, maar niet echt een expertstatus hebben gekregen door het onderzoek dat ik kon doen tijdens het beursjaar. Ik was waarschijnlijk wel bij Bureau B+B zijn gaan solliciteren." Tomas voegt toe: "Door de beurs en het boek ben je gaan consolideren... de positionering kwam daardoor, daar plukken we hier nu de vruchten van."

Betekenis voor het vakgebied

In de afgelopen vijf jaar, waarvan drie jaar als directielid, hebben Hannah, Tomas en Gert-Jan het bureau naar een stabiele vorm gebracht en daar is Hannah's bijdrage heel duidelijk in, aldus Tomas. "Ze is van onze generatie, een van de bekendere landschapsarchitecten, én vrouw. Je wordt gevraagd als boegbeeld, dat heeft ook effect op het bureau. Je bent een bekende naam op het gebied van kritiek leveren, je kan goed dingen in context beschouwen, dat komt ook door je loopbaan." Hannah is in haar huidige rol onder andere jurylid geweest van de Lila Landscape Awards, een belangrijk online platform voor landschapsarchitectuur, en voor de Architectenweb awards, een veel gebruikte website voor architecten. "De reden dat ik het doe is voor het netwerk, en de zichtbaarheid voor het bureau. Architectuur en landschap versmelten steeds meer, wat de samenwerking tussen de vakgebieden onderling vergroot. Het is belangrijk om daar onderdeel van uit te maken.

In de huidige tijd van grote woningtekorten en krapte is de thematiek van haar afstudeerdopgave, namelijk sloop, minder actueel. Wat je sinds kort wel ziet, aldus Hannah, is belangstelling in het verweven van architectuur en landschap, dat die twee onlosmakelijk verbonden zijn. Zo is Bureau B+B betrokken bij het ontwerp van de campus voor Nike in Hilversum. In tegenstelling tot een hightech omgeving zit in het ontwerp juist iets 'rafeligs', de zoektocht van Hannah naar de esthetiek en het belang om spontane natuur een plek te geven in het ontwerp. Met name de ruimte voor het ongeplande, het onverwachte. In het ontwerp voor Nike zijn boringen gemaakt in de grote tegels van het plein waar planten spontaan in kunnen groeien. Die inspiratie is ook al te vinden op de eerste pagina's van haar boek 'Tweede Natuur'.

Studio Knetterijs, illustratie

[Talentontwikkeling 2019 - 2020](#)

Leden van het collectief: Kalle Wolters, Jan Hamstra, Maarten Huizing, Tsjisse Talsma, Jaime Jacob, Megan de Vos, Douwe Dijkstra, Senne Trip

Deelnemers onderzoek: Kalle Wolters, Jan Hamstra, Maarten Huizing, Tsjisse Talsma

* 2012 - 2016: bachelor Communicatieve Vormgeving, specialisatie Illustratie/Animatie, Academie Minerva, Hanzehogeschool Groningen. *Alle leden van Studio Knetterijs volgden deze opleiding.*

"Knetterijs is een groep illustratoren die een gezamenlijke studio in Groningen delen. Elk lid is actief als freelance illustrator en werkt het grootste deel van de tijd aan individuele opdrachten, maar we nemen ook projecten in groepsverband aan. Knetterijs werkt in opdracht voor opdrachtgevers in binnen- en buitenland, voor uiteenlopende media."

Van studentencollectief tot beursaanvraag

De illustratoren van Studio Knetterijs hebben elkaar ontmoet in het eerste jaar van hun bachelor aan Academie Minerva (2012). In huiswerkopdrachten werkten ze vanaf begin af aan zij aan zij en in het tweede jaar besloten ze als collectief op te trekken: ze eigenden zichzelf een lokaal toe in het Academiegebouw en maakten er een studio van, volgehangen met inspirerende werken, een bank en koffiezetapparaat. De illustratoren in opleiding haalden gezonde competitie uit deze manier van werken en tegelijkertijd trokken hun stijlen in de loop der jaren ook naar elkaar toe door hun gedeelde inspiraties. In het vierde jaar ging ieder op stage, waar ze een half jaar lang elk een andere ervaring opdeden op verschillende werkplekken en in verschillende landen. Waar de individuele interesses eerst nog niet vertegenwoordigd waren in de groep kon ieder dat na de stages beter invullen en een meer eigen stem inbrengen in hun eindexamenwerken.

De acht illustratoren hadden altijd al het idee om eigen publicaties te maken, maar dat lukte nooit tijdens de opleiding. Na het eindexamen vonden ze tijd voor het bedenken van een ontwerp voor een zine¹¹. Ze kozen een thema, iedereen maakte een deel en legde 20 euro in voor drukwerk. De zine die ze uitbrachten was snel uitverkocht en een tweede editie werd ontwikkeld. Na deze nieuwe reeks met verrassende nieuwe elementen wilden ze ook een evenement om hun werk te laten zien. Dat werd gehouden in het GRID Grafisch Museum Groningen, wat veel aandacht genereerde. De zichtbaarheid kwam voort uit het feit dat ze (toen nog) met negen een redelijke massa hadden, én het waren illustratoren met lef die hun eigen werk op een fysieke plek lieten zien. De wisselwerking tussen het evenement en de fysieke zines werkte. Hier kwam hun eerste gezamenlijke opdracht uit voort. Het geld dat ze toen als collectief verdienden konden ze inzetten om weer nieuw eigen werk te ontwikkelen.

¹¹ Een zelfgepubliceerd, handgemaakt mini-tijdschrift, vaak over een specifiek thema en verspreid in kleine oplages.

Parallel aan deze ontwikkelingen gingen ze ook veel naar creatieve markten en beurzen voor illustratoren in binnen- en buitenland om hun werk te laten zien. Dat gaf inspiratie, o.a. voor de zines, maar het genereerde ook een netwerk voor samenwerkingspartners, presentaties en residenties, zoals die van Megan de Vos bij [l'Appat](#) en de presentatie bij Milles Feuilles in Brussel. Elk als individu ervaren ze op dat moment al de voordelen van het feit dat ze ook als collectief zichtbaar zijn. Partners uit het netwerk van de individuen komen als vanzelfsprekend in contact met de anderen binnen het collectief.

In 2018 begon het collectief met schrijven van het ontwikkelplan voor de beurs Talentontwikkeling. De centrale vraag was: 'Hoe kunnen acht verschillende illustratoren non-chronologisch een samenhangend verhaal vertellen en wat is hier de passende vorm voor?'. Kalle vertelt dat de eerdere zines hen geprikkeld hadden om verder te gaan met collectief werk: "Wat als we het naar een ander niveau willen tillen: wat willen we daar dan mee? Wat kunnen we met die beurs, dat we niet kunnen doen zonder?' Voor ons was dat experiment. Met andere vormen werken...Onze aanvraag was eigenlijk een projectaanvraag waar we mee aan de slag wilden. Het fonds zag daarin [vooral] de ontwikkeling van ons collectief die onder dat project zat.". In 2019 kreeg Studio Knetterijs de beurs toegekend.

Het beursjaar

Nieuwe onderlinge samenwerkingsvormen

Het aanvraagproces was al een nieuwe vorm van samenwerken voor de leden van Knetterijs. Ze moesten nadenken over de toekomst van het collectief en veranderden ze in een rechtsvorm. Ook werkten ze met 100% consensus, wat kon leiden tot urenlange gesprekken. "Hoe schrijf je zo'n plan waar iedereen bij betrokken is?' Omdat iedereen andere vaardigheden had maakten we groepjes van drie, voor een eerste, tweede en finale versie. Die vorm van samenwerken zijn we toen vaker in ander werk gaan toepassen, dat opsplitsen is een methode die goed werkt. We leerden hoe je dingen handiger en efficiënter kan doen." Daarnaast zat professionalisering van Studio Knetterijs ook simpelweg in het (door)ontwikkelen van een eigen website.

Tijdens het jaar moest er ook buiten de beurs om geld worden verdiend. Ze kregen het daardoor drukker dan daarvoor en dat heeft hen geleerd efficiënter en in verschillende rollen te werk te gaan. Zo stelden ze per project ze steeds twee artdirectors aan. Dat zorgde voor een soort roulettesysteem, waarbij afwisselend twee mensen het tijdelijk extra druk hadden en anderen wat rustiger. Iedereen leerde ook de meer praktische taken en het overzicht werd bewaakt.

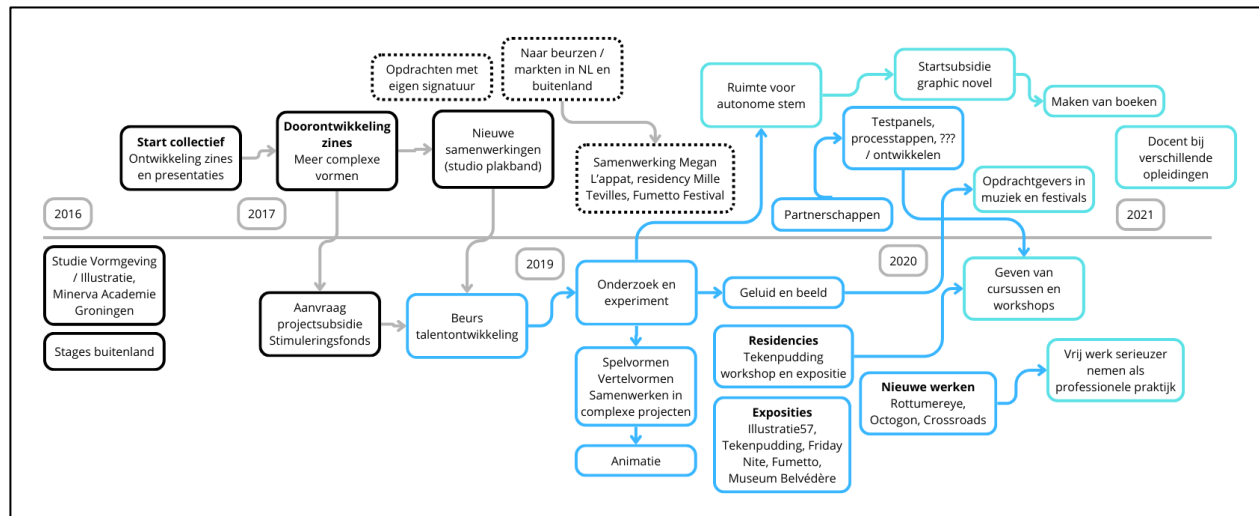
De start

"We waren bij het startweekend [van het beursjaar], maar we spraken een andere taal dan de anderen. We voelden ons gemixt op onze plek. Bij ons is alles heel concreet. We dachten in eindproducten en bij veel andere projecten was dat niet zo concreet... Veel talenten van de Design Academy kenden elkaar al. Wij waren de enige illustratoren en bezig met narratief en echt beeld, anderen meer met onderzoek en productontwerp... soms vroegen we ons ook af: 'wat dóen ze nu eigenlijk?' In dat startweekend was dat best spannend. En: 'Waarom zijn wij hier dan?' Later dachten we 'hier zijn we wel weer voor geselecteerd, laten we doen waar wij denken dat we goed in zijn.'"

Twee leden van Studio Knetterijs gingen ook naar een van de themadagen, maar in hun herinnering ging die vooral over de eindpresentatie bij de Dutch Design Week.

Nieuwe vaardigheden en werkwijzen

De drie zines die ze ontwikkelden tijdens het beursjaar hadden ieder een eigen extra dimensie: een murder mystery spel ([The Rottumereye Tragedy](#)), geluid in aanvulling op beeld ([The Octagon Pantalogy](#)) en een combinatie van animatie en online manifestatie ([Mushrooms and Magic: A Crossroads Odyssey](#)). Elke zine daagt op verschillende wijzen de lezer uit om op een andere manier naar beeld te kijken. Deze nieuwe vormen van de zines vroegen om nieuwe kennis. Studio Knetterijs startte dan ook nieuwe samenwerkingen om die kennis erbij te brengen, denk aan stemacteurs en programmeurs, en het inrichten van een testpanel. Deze nieuwe samenwerkingen vergrootten de complexiteit van de processen én de leercurve van het collectief.

Tijlijn Studio Knetterijs

Ontwikkeling van een 'gemeenschapsvorm'

De leden van Studio Knetterijs zien met name dat het gezamenlijk vertellen van een verhaal, ieder vanuit een eigen visuele stijl, heeft geleid tot een 'gemeenschapsvorm'; iets dat ze ontwikkeld hebben in het beursjaar en nog steeds van unieke waarde is in gezamenlijke opdrachten.

Eerste spin-offs

Tijdens het jaar Talentontwikkeling is het collectief als artist in residence naar Tekenpuddig festival in België gegaan, wat voor hen heel betekenisvol is geweest. Onder meer omdat in België illustratie meer cachet heeft dan in NL, maar ook vanwege het geven van een van de eerste workshops en het tentoonstellen van de zine Rottumereye op de expositie van Tekenpudding. Het was een groot succes en ze kregen er goed voor betaald. Het geven van workshops en (gast)colleges is iets wat ze sindsdien zijn blijven doen, bijvoorbeeld voor Artez, Academie Minerva en bij Zinefest.

Dutch Design Week en andere presenteerplekken

De leden van Knetterijs hebben gemixte gevoelens over hun eindpresentatie tijdens de Dutch Design Week. Een curator had de expositie bedacht, maar wat zij wilden tentoonstellen voelde als secundair aan wat de curator wilde. Ze moesten zich in bochten wringen om hun werk tot zijn recht te laten komen. Het thema werd 'the object is absent' maar het project van Studio Knetterijs ging juist over hun zines.

Maar, ookal zagen ze niet veel overeenkomsten met andere projecten of de context van de Dutch Design Week, "daardoor hebben we wel ons eigen werk op een andere manier gepresenteerd, een andere kijk op wat onze rol kan zijn ... De keuze viel op The Octagon Pentalogy om te presenteren tijdens The object is absent op de Dutch Design Week. Als wandelende displays konden wij met bezoekers de zine doorbladeren terwijl ze via koptelefoons naar een audiotrack naar keuze luisterden. Zo maakten we de reacties van de bezoekers van dichtbij mee en konden we vervolgens hun ervaring bespreken. Een ervaring die voor ons - illustratoren die vaak alleen feedback krijgen door een mailtje van de artdirector - heel intiem en leerzaam was." Naast DDW heeft Studio Knetterijs steeds nadrukkelijk de werken die ze tijdens hun beursjaar maakten gepresenteerd in andere contexten die voor hen toen relevant waren, zoals bij Afslag BLV (Museum Belvedere), FridayNite, Tekenpudding, Illustratie57 en Fumetto.

Wat was voor ieder individueel het meest betekenisvol aan het beursjaar?

Maarten vertelt dat voor hem het ontdekken van nieuwe werkvormen het meest betekenisvol is geweest. Zo heeft hij zijn vaardigheden voor animatie verder ontwikkeld en hij ging voor The Octagon Pantalogy met muziek aan de slag, wat nu heel erg geworteld is in zijn individuele praktijk, bv. in opdrachten voor muziekfestivals en het maken van album covers.

Jan heeft altijd een spoor gehad van meer autonoom werk. Hij is afgestudeerd aan de academie met een autonoom project. Door de beurs ontdekte hij dat het mogelijk zou zijn om zelf een eigen project te bedenken en daarmee -betaald- aan de slag te kunnen gaan: "Illustratie heeft een stuk autonoom [werk], je moet je eigen stem ontwikkelen. Dat geld gaf de ruimte om te werken aan die stem, wat van enorme meerwaarde is geweest voor het vormen van een onderscheidende stem. Voor mij is dat een duidelijk effect van de beurs." Hij heeft een nieuwe aanvraag gedaan bij het Stimuleringsfonds voor een graphic novel over het ontstaan van de drukpers. Een dergelijk autonoom project voelde voor de beurs niet als een optie. Inmiddels is het maken van boeken ook vast onderdeel van zijn portfolio geworden.

Tsjisse heeft later meer ruimte kunnen nemen voor vrij werk, wat ook samenliep met corona. Hij werkte veel voor Amerikaanse opdrachtgevers. Dat viel weg, waardoor hij ook meer tijd had. "Ik denk vooral dat ik het door de beurs serieuzer nam. Vrij werk kan ook een hele professionele uiting zijn van je praktijk."

Dat geldt ook voor Kalle: "Voor mij is na de beurs ook heel erg het besef gekomen dat beiden een serieuze invulling zijn van je praktijk met bestaansrecht. Daarnaast, hoe we het samenwerkingsproces van begin af aan hadden ingericht, dat is echt van heel veel waarde geweest. Je neemt jezelf dan voor het eerst echt heel serieus. Na de beurs werden we ook vaak gevraagd om

iets te vertellen over het ontwikkelen van non-lineaire verhalen¹². Dat werken met groepen en dat presenteren, daar is denk ik uiteindelijk ook mijn baan als docent bij de Kunstacademie uit voortgevloeid.”

Nieuwe positionering

De murder mysterie spellen en online games waren nieuwe werkvelden voor Studio Knetterijs waardoor de illustratoren ineens veel belangstelling kregen en werden gevraagd voor projecten en opdrachten. De mystery games verkopen nog steeds erg goed en dit levert (als enige van hun vrije werk) een kleine winst op die ze in de studio stoppen. Inmiddels staat het collectief ook bekend als ‘spelletjesmakers’. Ze maken sindsdien nog wel eens autonoom werk, zoals vervolg op de zines, een kaartspel, maar wel minder dan tijdens het beursjaar.

Meer opdrachten voor ieder

De verhouding tussen werken als collectief en individu was in de beginjaren voor iedereen heel evenwichtig (50/50). Later in de ontwikkeling en tijdens het beursjaar werd dat eerder 75% - 25%, waarbij ze meer tijd investeerden in het collectief dan het individu. Op dit moment is de verhouding omgekeerd, 25% - 75%, en investeren de individuele makers weer minder tijd in het collectief, met name omdat de eigen opdrachten zo goed doorlopen. “Als collectief zijn we niet inkomstgericht. De inkomsten komen uit de creatieve markten en beurzen voor illustratoren waar we heen gaan en verkoop via de website. Die gaan naar Knetterijs en die gebruiken we dan weer om nieuwe projecten te doen als collectief. Maar de realiteit is dat we ons geld verdienen uit onze individuele projecten.”

Bijdrage aan het vakgebied

Zowel in hun netwerk als op academies wordt Studio Knetterijs vaak genoemd als voorbeeld van hoe je als illustrator kan samenwerken in groepsverband, hoe je eigen werk kan initiëren en hoe je andere manieren van werken kan ontwikkelen. Zo was Tsjisse onlangs op een VPRO borrel waar hij van verschillende kanten hoorde dat illustratoren hun voorbeeld volgen wanneer ze horen over Studio Knetterijs: “We waren misschien inspiratie voor anderen om samen te gaan werken. Vooral in illustratie was dit anders, waar veel alleen gewerkt wordt. In Nederland waren we een van de eersten die zich zo presenteerden.” Naar eigen zeggen en gebaseerd op de uitnodigingen die ze krijgen om te spreken, onderscheiden ze zich bovendien door illustratie te combineren met andere media en de gemeenschapsvorm die ze ontwikkelden. Beide nieuwe werkwijzen ontwikkelden ze tijdens het beursjaar en dragen ze over via de lessen die ze geven bij verschillende ontwerp- en kunstacademies zoals Artez, Academie Minerva en de Rijksuniversiteit Groningen.

¹² met non-lineair verhaal refereren de leden van Knetterijs naar ‘*nonlinear narrative*’, waarin je in plaats van een verhaal in (voornamelijk) chronologische te vertellen, speelt met de manier waarop de gebeurtenissen zich aan de lezer en/of kijker presenteren.

Lesia Topolnyk, architectuur

Talentontwikkeling 2020 - 2021

- * 2013 – 2018: MSc in Architecture, Academie voor Bouwkunst, Amsterdam, Nederland
- * 2012 – 2013: MSc in Architecture and Urban Planning, Poznan University of Technology, Poland;
- * 2006 – 2012: Academy of Civil Engineering and Architecture, Ukraine – Architecture and Environmental Design
- * 1998 – 2006: Dnipro Art School

Lesia Topolnyk is an architect who radically expands the boundaries of her discipline. Her work investigates how spatial practices operate within larger political, ecological, and societal systems. She understands architecture not merely as the production of buildings, but as a tool for revealing and interrogating the invisible forces that shape our realities—from geopolitics to ecology.¹³

Opleiding en vroege loopbaan

Lesia Topolnyk volgde haar eerste opleidingen in Oekraïne en Polen, waar zij afstudeerde in architectuur en stedenbouw. In 2012 kwam Lesia via een Erasmus-stage voor het eerst naar Nederland en in 2013 startte zij haar opleiding aan de Academie van Bouwkunst in Amsterdam. Deze periode viel samen met grote politieke onrust in Oekraïne, waaronder de revolutie van 2013 en de daaropvolgende annexatie en conflicten in het oosten van het land. Deze ontwikkelingen hadden grote invloed op haar kijk op architectuur en haar motivatie om zich te verdiepen in de maatschappelijke en politieke betekenis van het vak. "During this time, the political situation in Ukraine—especially the 2013 revolution—shaped my perspective on what architecture can and cannot do. Producing "square meters" often felt meaningless during turbulent times at home, pushing me toward projects aligned with my values and personal reflections." In 2014 vroeg zij een AHK Talentbeurs aan om haar studie voort te kunnen zetten. In 2015 ontmoette Lesia Floris Alkemade, die les gaf aan de AHK. Tijdens zijn cursus ontwikkelde ze een project over het geannexeerde schiereiland de Krim, waarin ze de rol van onzichtbare krachten, grenzen en de taal van architectuur onderzocht. Dit onderzoek vormde de basis voor haar afstudeerproject Un-United Nations Headquarters. Tijdens haar studie werkte Lesia bij verschillende Nederlandse architectenbureaus, waaronder MVRDV en Powerhouse Company. In 2019 begon zij daarnaast als docent aan de Academie van Bouwkunst.

Afstuderen en inhoudelijke positionering

Lesia studeerde in 2018 af met het project Un-United Nations Headquarters. Het project richtte zich op de rol van architectuur als instrument om onzichtbare machtsstructuren, conflicten en institutionele spanningen zichtbaar te maken. "My 2018 graduation project Un-United Nations headquarters—my third master's degree—merged geopolitics with architecture, taking annexed Crimean Peninsula as a site. This approach, where architecture becomes a tool for storytelling and critical reflection rather than purely for construction, became foundational to my practice." Het

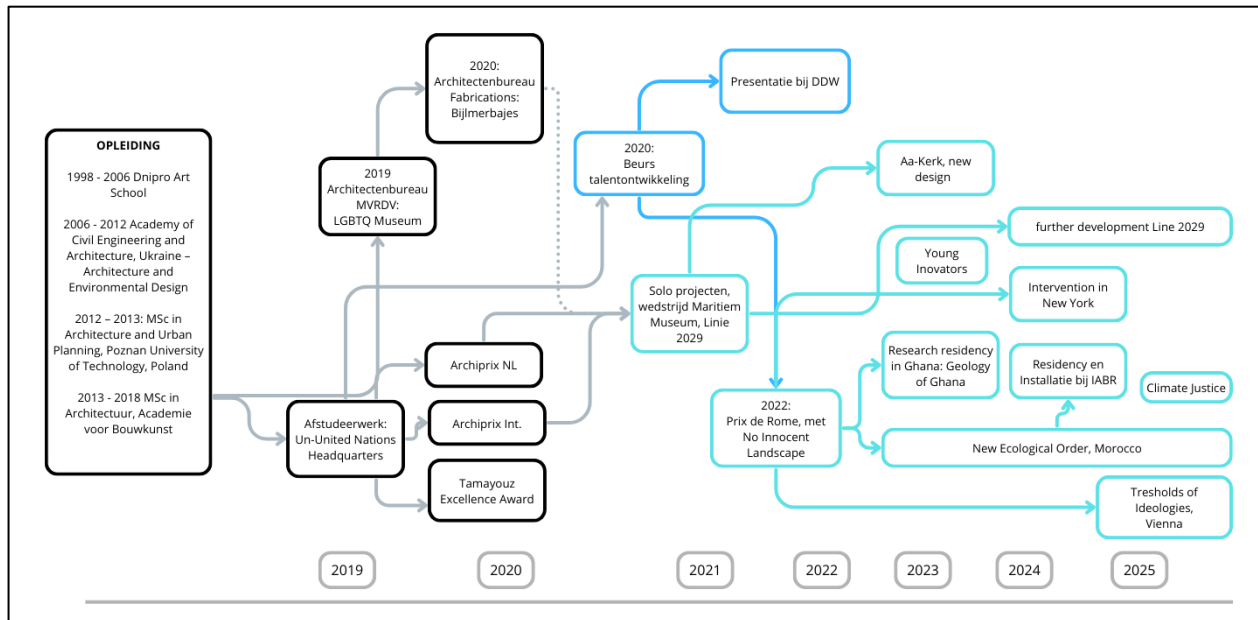
¹³ <https://lesiatopolnyk.com/>

afstudeerproject werd in 2019 bekroond met onder meer de Nederlandse en internationale Archiprix en de Tamayouz Excellence Award. Tijdens de Dutch Design Week presenteerde Lesia haar werk en organiseerde zij gesprekken over democratie en architectuur. Inhoudelijk markeerde dit project een duidelijke verschuiving in haar praktijk: van architectuur als het ontwerpen van gebouwen naar architectuur als ruimtelijk, narratief en onderzoekend instrument. "At the core of my work lies an artistic drive, which has expanded through life experiences and education into strategic thinking and a hybrid artistic-architectural approach. Experimentation and the pursuit of innovative forms of expression are central to my work."

Van opleiding naar beurs Talentontwikkeling

Onderzoek

In 2020 ontving Lesia de beurs Talentontwikkeling van het Stimuleringsfonds Creatieve Industrie voor het onderzoeksproject Architecture of Perpetual Instability. Met dit project onderzocht zij de relatie tussen fysieke ruimte en democratie, in het licht van mondiale politieke en maatschappelijke crises. Tijdens het beursjaar verschoof haar focus van politieke gebouwen naar hun directe omgeving: de plekken waar macht, conflict en besluitvorming zich in de praktijk manifesteren. Zij breidde haar onderzoeksmethodiek uit door gesprekken met architecten, kunstenaars, politici en andere professionals, en door samenwerkingen met disciplines als film, geluid en installatie. "I interviewed practitioners such as Sumayya Vally (Counterspace), Office for Political Innovation (Andrés Jaque), and others to understand how they engage with political issues spatially—not just through buildings but through systems, institutions, landscapes, and narratives." Door het combineren van theoretisch onderzoek met gesprekken en ruimtelijke verkenningen ontwikkelde zij een bredere methodiek waarin architectuur wordt benaderd als een middel om complexe politieke en maatschappelijke processen inzichtelijk te maken. De beurs bood ruimte om deze benadering te verdiepen en los te koppelen van directe opdracht- of productievereisten, waardoor zij haar positie als ontwerper en onderzoeker verder kon aanscherpen.

Tijlijn Lesia Topolnyk

Mentorschap, perspectieven en residenties

Floris Alkemade trad tijdens het beursjaar op als mentor. Lesia de waarde van inhoudelijke begeleiding en het vertrouwen van een criticus die haar werk begreep. "It is valuable to find someone you look up to and who also believes in you. Maybe you need only one person who believes in you, and then you can push on." Daarnaast droegen gesprekken met uiteenlopende professionals en deelname aan residenties bij aan haar ontwikkeling. "You can come back a different personality, right? Like so you saw a bit more of the world. It gives you the possibility to break certain bubbles. That's by talking to other people." Door de coronapandemie waren de mogelijkheden om met andere beursontvangers samen te komen beperkt, maar de ontmoetingen die wel plaatsvonden ervoer zij als waardevol.

Spin offs en professionele ontwikkeling

Tijdens het beursjaar wint Lesia een aanbesteding voor het ontwerpen van het Maritiem Museum en een overheidsproject rondom herontwerp van kerken. Deze trajecten resulteerden later in nieuwe opdrachten als onafhankelijk architect, zoals voor de gemeente Den Bosch. Lesia ontwikkelde zich verder in het uitvoeren van complexere projecten, vaak in combinatie met subsidies, en in het begeleiden van grotere, soms internationale, teams. Theoretische en verhalende kaders spelen daarbij een centrale rol in haar werk. "Before making something physical, you need a theoretical foundation. The grant gave me the space to clarify my position as an architect."

Van beurs tot Prix de Rome

De theoretische verdieping die zij tijdens het beursjaar doormaakte, vormde de basis voor haar deelname aan de Prix de Rome. Zij koos als locatie de grensregio tussen Donetsk en Loehansk in Oekraïne, het gebied waar in 2014 vlucht MH17 werd neergeschoten. In dit project onderzocht zij

hoe architectuur kan opereren in politiek omstreden en instabiele contexten. Kort voor haar selectie breekt de oorlog in Oekraïne uit, wat haar werk een andere wending. Het project groeide uit tot een immersieve installatie waarin ontwerp, onderzoek, narratief en persoonlijke betrokkenheid samenkwamen. In 2022 won Lesia de Prix de Rome met het project No Innocent Landscape: “No Innocent Landscape expands on this vision [...], exploring how architecture can operate in politically contested territories, using spatial interventions to navigate instability and create new narratives.”¹⁴ In dat jaar stopt ze als architect bij architectenbureau Fabrications om meer ruimte te geven aan haar artistieke werk.

Reflectie en positionering

Lesia reflecteert voortdurend op hoe haar werk betekenisvol kan zijn en hoe zij iets waardevols en concreets kan bijdragen aan de wereld om haar heen. “Working for an office gives you an understanding of how to work with people in a team, work ethic, different aspects that make the project realisable.” Maar werken in een bureau voelde niet altijd voldoende, zeker wanneer projecten niet aansluiten bij je waarden. Ze merkt dat ze keer op keer wordt aangetrokken tot artistiek werk en haar eigen potentieel verder wil ontwikkelen: “I think my core is artistic, but throughout my life I grew more into a strategic thinker, and not ‘just’ an artist. I always wanted to do my own projects in my own way. For me, experimentation is important within my work.”

Haar werk bevindt zich op het snijvlak van beeldende kunst en architectuur. Binnen het huidige financieringslandschap worden veel makers echter gedwongen te kiezen tussen aanvragen bij het Mondriaanfonds of het Stimuleringsfonds Creatieve Industrie, aldus Lesia. Een vergelijkbare scheiding bestaat binnen de Prix de Rome, waar architectuur en kunst in verschillende categorieën worden beoordeeld. “Veel mensen in de architectuurwereld willen mijn werk niet echt begrijpen omdat ze denken dat het kunst is, en mensen in de kunst denken dat het architectuur is, omdat ik mijn afstuderen en ervaring in de architectuur heb. Dit is de realiteit van multidisciplinair werken.” Toch streeft Lesia er juist naar om deze twee werelden te verenigen. Floris Alkemade merkt op hoe Lesia met haar unieke en onverwachte werkwijze de diversiteit van haar projecten weet samen te brengen: “...dat is je doel in al die verschillende projecten: wat zijn de onzichtbare krachten en hoe kan je ze zichtbaar maken via een fysieke interventie?” Lesia’s werk opereert precies op dit snijvlak: waar geopolitiek, ecologie, infrastructuur, data, geschiedenis en menselijke verhalen samenkomen – en waar nieuwe ruimtelijke en narratieve werelden kunnen worden geconstrueerd.

Lesia blijft werken aan een duurzame balans tussen artistiek onderzoek en ontwerp opdrachten, waarbij inhoudelijke overtuiging en idealen, maatschappelijke relevantie en professionele uitvoerbaarheid centraal staan.

¹⁴ idem

Djatá Bart-Plange, digitale cultuur (autodidact)

[Talentontwikkeling 2021 - 2022](#)

Peers: Senka Milutinović¹⁵, DRAGADINA¹⁶

* 2014 - 2018: Bachelor English language and culture, Universiteit Utrecht

Djatá Bart-Plange is founder, CEO, and staff of NDNMK Solutions, a Rotterdam-based, artist-run company that specialises in ideology management and whiteness-related consultancy.

Hoe het begon

“Ik maak dingen omdat ik iets wil begrijpen. Om dat te begrijpen, gebruik ik de essayistische benadering. Vervolgens ontwerp ik een pad om tot dat begrip te komen en vertel ik verhalen.”

In de jaren tussen hun bachelor English Language and Culture en het aanvragen van de beurs maakte Djata muziek en schreef fictie. Hen ontwikkelde in die tijd een audioboek (2019) waarin hen voor het eerst het schrijven en andere creatieve manieren van werken combineerde, zoals het maken van rapmuziek onder de naam Lunette the Shadow Banking Projects. Hen droomde ervan om dat verder uit te bouwen. Op dat moment verdiende hen hun geld met werk in de horeca, maar hen wist niet wat hun volgende stap moest zijn. Covid kwam, en Djatá zat veel binnen en maakte veel muziek met vrienden, zoals voor het Lunette the Shadow Banking (LSB) rapprojecten waar hen af en toe wat mee verdiende.

Op een dag in 2021 zag hen in een café waar hen werkte de flyer voor de pitches via Scout nights van het Stimuleringsfonds in Rotterdam en daar is hen op afgegaan. Om een beurs te kunnen aanvragen bleek dat je bij de KVK geregistreerd moest staan en zo ontstond ‘NDNMK solutions for ideology management and whiteness-related consultancy’. Hen was blij met deze stap, maar hun werk voelde ook nog fragiel, vanuit hun eigen cocon gemaakt: “Dat is hoe ik het heb geleerd: in een klein kamertje, ik met mijn fantasie, het is duidelijk, voor mij vooral.” Hen kreeg de beurs, maar de adviescommissie bevestigde hun gevoel. De commissie vond hun werk hermetisch en ondoorgrondelijk, maar met een mooie balans tussen artistieke en theoretische kwaliteit. De beurs gaf Djatá naast een pot geld óók druk om goed en groots werk, “een magnum opus”, op te leveren. Het gevoel bekwam hem dat wanneer hen na dat jaar niet fulltime kunstenaar zou zijn, hen gefaald zou hebben.

De beurs: ruimte voor onderzoek en nieuwsgierigheid

Met één been in de autonome kunstwereld

Tijdens de startbijeenkomst ontdekte Djatá pas dat anderen niet op dezelfde manier als hen bij de beurs terecht waren gekomen. Hen had in die periode, en zeker in de context van de beurs, last van

¹⁵ Multimedia designer, writer and researcher.

¹⁶ Textile sculpture, fashion design, Maker of Fantasia.

imposter syndroom. Dit werd versterkt door het gevoel dat anderen comfortabeler en bekender waren met het ontwerpveld, met name vanuit de opleidingen die zij wel gevolgd hadden. Tegelijkertijd werd Djatá zich er ook bewust van dat het speciaal was dat hen als autodidact ook onderdeel van de groep was.

Djatá nam naast de startbijeenkomst ook deel aan een themabijeenkomst bij BAK. "Ik vond het fijne mensen en gezellig om mensen te leren kennen, maar achteraf gezien was het leuker of verstandiger geweest ook te kijken naar wat we misschien met elkaar zouden kunnen doen, naar samenwerkingsmogelijkheden voor de toekomst. Dat heb ik niet gedaan en ik wist ook niet hoe het werkte: wat zijn de conventies van zo'n plek? Het was gezellig maar na zo'n dag was het contact ook klaar." Wel zocht iemand uit de groep een huisgenoot in Rotterdam en Djatá verhuisde. De woning en studio die hen toen vond heeft hen nog. "Dat persoonlijke contact dat heb ik nog wel en de fine art scene in Rotterdam heeft mij veel gebracht. In Utrecht zat ik tussen de muzikanten, nu zijn dat meer onderzoekers, en mensen die workshops, installaties en ander werk maken. Doordat ik hierheen ben verhuisd en mensen leerde kennen, en daarna de residentie bij Roodkapje [2023] deed, ging het balletje rollen." Tegen het einde van het beursjaar stond hen met één been in de muziekwereld en met de ander in de autonome kunstwereld. "Dat is een soort kruisbestuiving die mij heel erg mij maakt en voor ontwikkelingen heeft gezorgd."

Presenteren op de Dutch Design Week was voor Djatá niet betekenisvol. Hen maakte daar muziek, wat hen "wel grappig" vond om te doen, maar "ik ben geen dutch designer". Kwa publiek en ruimte was het voor hem niet de juiste plek. Over de presentatie van hun werk op Platform Talent zegt hen: "Ik vind het niet niks. Er staan wel leuke kunstenaars tussen ... wat ook overweldigend is... en ik ben er trots op; de video vind ik grappig. Maar ik weet niet in hoeverre ernaar gekeken wordt."

Onderzoek als nieuwe werkwijze

Djatá heeft in het jaar van de beurs voor het eerst echt onderzoeksafhankelijk werk gemaakt, in plaats van op basis van fictie uit hun eigen fantasie. Hen baseerde veel van hun werk op postkolonialisme, kennispolitiek, epistemologie en de werking van het internet. Hen wilde westerse en West-Afrikaanse kennissystemen overbruggen, met als doel het dekoloniseren van onze geest. Dat hen de conceptuele kant van hun werk verder kon ontwikkelen tijdens het jaar Talentontwikkeling leidde er onder andere toe dat [Varia](#) hem vroeg een workshop te geven over hun experimentele benaderingen van tekst en het bekritisieren en bevragen van wetenschap en witheid.

Nieuw werk

Hen werkte in het beursjaar aan een audioboek met een samensmelting van audio, fictie, theorie, hyperlinks en game-elementen. Ook onderzocht hen hoe hen hun werk toegankelijker, speelser en interactiever kon maken en hoe hen zichzelf verder kon ontwikkelen als muzikant, componist, schrijver en performer. Hun ambacht heeft hen uit kunnen breiden naar meer beeldend werken, zoals met collages, en in de ontwikkeling van een paar kleine videogames was vooral de beeldende component nieuw. "Het werk [sSludge & Tricknology](#) (sS&T) dat ik toen heb gemaakt ben ik nog steeds heel blij mee. Het is nog steeds best hermetisch [ontwikkeld], maar gaandeweg besepte ik

dat pas... Mensen krijgen weerstand als iets cryptisch is of geen beloning of snelle dopamine geeft. Dat zag ik niet aankomen. Dat andere mensen anders omgaan met content. Dat was een inzicht." Djatá vond het enerzijds heel fijn hoe hen werkte, als kluizenaar, om goed de diepte in te kunnen gaan, maar, terugblikkend ziet hen in dat hen (te) veel alleen deed. Het geldt dat hen eigenlijk opzij wilde zetten voor samenwerkingen, het betalen van mensen en instituten, spendeerde hen uiteindelijk vooral aan het huren van hun studio, wat voor hen bijdroeg aan voldoende ruimte in hun hoofd om te kunnen maken.

Een jaar je nieuwsgierigheid volgen

DRAGADINA ziet de kracht van Djatá erin dat hen veel ideeën heeft waar creativiteit, kracht en humor in zit. Djatá beaamt dit: "Het is [een combinatie van] nieuwsgierigheid en een humor en daar komen dingen uit in verschillende disciplines. Ik heb mijn nieuwsgierigheid een jaar kunnen volgen en kunnen zien dat dat vruchten afwerpt. En dat is heel fijn om mee te maken, daar zit een stuk zelfvertrouwen in".

Het vervolg

Residenties

Na het jaar Talentontwikkeling vroeg Djatá een residentie aan bij Roodkapje die hen kreeg in 2023. Het voorgestelde project was, voor het eerst, meer gericht op interactie met publiek en resulteerde in [Angel Line 1 Million](#) (AL1M). Er zat een tool in die gebruikt kon worden voor interactie via een telefoonnummer. Dit is het werk waarmee hen gevoelsmatig uit hun kluizenaarsbestaan stapte.

Djatá begon zich echter af te vragen hoe hen echt geld zou kunnen gaan verdienen met hun projecten. Hen was de plezier van het maken verloren en is er een tijdje mee gestopt. Hun volgende stap was een residentie bij V2_ waar hen mee naar Sardinië kon (2024). Zo kon hen weer wat verdienen en het bracht hem nieuwe kennis van digitale kunst. Dit resulteerde opnieuw in een project dat hen op een nogal hermetisch wijze ontwikkeld had, [Chemtrail Aeromancy](#) (Ch-A, al kon het publiek er wel mee interacteren via een app en zo zelf de content beïnvloeden.

Na deze ervaring besloot hen een "echte baan" te gaan zoeken en startte de opleiding tot fysiotherapeut. Hen maakte de opleiding niet af, maar hen begon wel massagetechnieken toe te passen in hun optredens en acteerrollen die, in samenwerking met DRAGADINA, ontstonden in de opdrachten voor Murf/w ('soft like a python', 2025) en ook Poncili Creacion (2025). Hiermee komt de interactie ook meer terug in hun werk, deze keer niet meer via technologie, maar door aanraking. Djatá's projecten zijn daarmee transdisciplinair geworden: een combinatie van digitale structuren met geluid, korte verhalen, performances, beelden en point-&-click-elementen die elkaar beïnvloeden en verband houden met de politiek van kennis, de verleidingen van privileges en rituelen.

Subsidies

"Ik snapte de kunstwereld [eerst] voor geen meter. Ik vind kunst nog steeds vervelend. Ik wist niet hoe die wereld werkte, er was geld en daar kon je om vragen... Na de beurs ben ik wel meer beurzen gaan aanvragen. Dat doe ik eens in de zoveel tijd, niet erg graag, maar aan de andere kant,

omdat je het zo moet uitschrijven krijgt je plan wel vorm, focus en scherpte en is het ook een leuke uitdaging. Maar, het voelt ook als smeken en dan daarna een loterij...verschrikkelijk." Djatá denkt wel dat de beurs een certificaat voor erkenning is geweest en hen op die manier bijvoorbeeld eerder in aanmerking kwam voor de residentie bij Roodkapje. Financiering is voor Djatá vooral belangrijk in de vorm van residenties, waarmee hen tijd en ruimte koopt voor hun werk; projectfinanciering zoals van CBK Rotterdam gebruikt hen meer om een project te kunnen opstarten.

Werken in opdracht

Sinds het beursjaar en door de ontwikkeling van een minder hermetische werkwijze wordt Djatá nu meer gevraagd voor opdrachten. Waar hen voor het ontvangen van de beurs af en toe wel wat muziekprojecten had waar wat aanvragen voor muziekproducties of albums uit voortkwamen, zijn de opdrachten nu anders geworden. Zo wordt hen meer gevraagd voor voor interactieve optredens en acteerwerk, bv. voor Murf/w festival in Tilburg waar hen de openingsperformance deed. Hun conclusie na het beursjaar was dat hen te veel alleen bezig was, te veel afgezonderd. Hen probeert de controle nu meer los te laten. Hun portfolio bestaat op dit moment uit een mix van zelf-geïnitieerde projecten en werken in opdracht, waar hen naast hun baan als masseur ongeveer 50% van hun inkomen mee verdient.

Workshops en lesgeven

Na het jaar Talentontwikkeling en de residentie bij Roodkapje is Djatá meer workshops en les gaan geven; bij BAK (2022), de Willem de Koning Academie (2023) en de Rietveld Academie (2025). Terwijl deze uitnodigingen kwamen via mensen die hen al van voor de beurs Talentontwikkeling kende, is het lesgeven begonnen in het jaar van de beurs door de experimentele en nieuwe werkwijze die hen ontwikkelde en waar anderen van wilden leren. Het lesgeven draagt er voor Djatá aan bij dat hen hun methodes concreter en leuker kan maken, en beter uit kan leggen. Ook leidde het lesgeven weer tot nieuwe opdrachten zoals voor [noiserr](#).

Positionering en bijdrage aan ontwerp en digitale cultuur

Djata's werk en werkwijze zijn in de loop der jaren door verschillende ontwerpers, kunstenaars en instellingen gebruikt en toegepast. De politiek geëngageerde muziek die hen maakte voor Stranded FM (2019) en waarmee hen optrad bij Gaudeamus Festival, werd opgepikt door Senka Milutinović voor een tentoonstelling bij BAK (2022). Samen met hun werk Chemtrail Aeromancy resulteerde dit contact er later weer in dat Senka Djatá vroeg voor het maken van de muziek van een 3D spel ([Baggage Claim](#), 2025). In 2025 werkte Djatá ook opnieuw samen met Varia-leden voor de ontwikkeling van een nieuwe workshop ([Cold War Currency](#), 2025). Bovendien brengt Djatá bij dit soort workshops en in hun lessen nieuwe vormen van lesgeven in, zoals het werken met 'karaoke colleges' en nieuwe benaderingen voor de analyse van tekst: "we approach text as a body and write down what organs does it contain, and then we did an organ market where everyone exchanged the notes and then you have a new body and a new story", vertelt Djatá. Senka Milutinović zegt over de erkenning en bijdrage van Djatá's werk in digitale cultuur: "You keep getting asked for Roodkapje

and Varia, lots of long-term spaces that want to continue to have your influence there. ... You open up thoughts and ideas through your experimental approach."

Bijlage I - Lijst cases en peers

Naam casestudie deelnemers	Soort gesprek	Datum interview
Case: Gabey Tjon a Tham	Interview en tijdlijnsessie	19-sept en 29-okt
Zeno van den Broek	tijdlijnsessie	29-okt
Siuli Ko	tijdlijnsessie	29-okt
Marcus graf	tijdlijnsessie	29-okt
Case: Sjoerd ter Borg	Interview en tijdlijnsessie	3-okt en 31-okt
Jules van den Langenberg	tijdlijnsessie	31-okt
Tim van Leeuwen	tijdlijnsessie	31-okt
Ruby Hoette	tijdlijnsessie	31-okt
Case: Hannah Schubert	Interview en tijdlijnsessie	28-okt en 17-nov
Tomas Degenaar	tijdlijnsessie	17-nov
Case: Studio Knetterijs		
Tsjisse Talsma	Interview en tijdlijnsessie	13-okt en 14-nov
Kalle Wolters	Interview en tijdlijnsessie	13-okt en 14-nov
Maarten Huizing	tijdlijnsessie	14-nov
Jan Hamstra	tijdlijnsessie	14-nov
Case: Lesia Topolnyk	Interview en tijdlijnsessie	8-okt en 11-nov
Floris Alkemade	tijdlijnsessie	11-nov
Bastiaan van der Sluis	tijdlijnsessie	11-nov
Case: Djabatá Bart-Plange	Interview en tijdlijnsessie	7-okt en 3-nov
DRAGADINA	tijdlijnsessie	3-nov
Senka Milutinović	tijdlijnsessie	3-nov